

*Івасюк І. Г.,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри юриспруденції**Чернівецького інституту Міжнародного гуманітарного університету*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ ЯК ЧАСТИНИ СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Анотація. У науковій статті досліджується історичний контекст розвитку органів правопорядку в Україні та їх роль у формуванні сектору безпеки та оборони. Автор проводить аналіз еволюції органів правопорядку від часів давньоримської та давньогрецької цивілізації до сучасності. Обговорюється вплив історичних подій на сучасну стратегію органів правопорядку та їх роль у забезпеченні безпеки країни.

Вивчаючи сутність поняття сектора безпеки і оборони, розглядається поняття саме «безпека й оборона» та визначаються його конкретні прояви. У той же час, суспільство визначається як історична сукупність відносин між людьми та групами людей, що формуються в процесі їх спільної діяльності.

У статті також розглядається сутність органів правопорядку як необхідної складової сектору безпеки та оборони. Автор досліджує роль цих органів у забезпеченні безпеки громадян, захисті їх прав і свобод у мирний час та під час воєнного конфлікту. Проводиться аналіз їх функцій, включаючи забезпечення стабільності та безпеки в умовах воєнного конфлікту. Обговорюється важливість співпраці органів правопорядку з іншими складовими безпеки. Зокрема, у статті акцентується увага на ролі органів правопорядку у підтримці законності, боротьбі зі злочинністю та співпраці на міжнародному рівні у контексті глобальних викликів. Встановлено, що функціонування органів правопорядку включає концепції справедливості, етики та моралі, які є основою для розуміння їхньої ролі в суспільстві. Вони повинні забезпечувати баланс між забезпеченням безпеки та захистом прав та свобод громадян, що вимагає високого рівня професіоналізму, мудрості та моральної відповідальності.

Автором досліджено діяльність органів правопорядку як частини сектору безпеки та оборони в умовах кризи та підтримки балансу між безпекою та свободою громадян. Також він стверджує, що аналіз стратегій, тактик, успіхів та невдач органів правопорядку у умовах воєнного стану допоможе з'ясувати, як ці органи функціонують в екстремальних ситуаціях, і які висновки можна зробити з цього досвіду для подальшого розвитку та вдосконалення системи правопорядку.

Ключові слова: органи правопорядку, сектор безпеки та оборони, воєнний стан.

Постановка проблеми. Державна політика у сфері національної безпеки і оборони має вирішальне значення для забезпечення стабільності країни та захисту її суверенітету. У період воєнного стану органи правопорядку зіткнулися з надзвичайними викликами у своїй діяльності, головним чином у сфері безпеки та оборони, на які вони повинні були оперативно

реагувати. Ці виклики суттєво вплинули на спроможність органів правопорядку ефективно виконувати покладені на них обов'язки із забезпечення національної безпеки і оборони України в різних її аспектах.

Сьогодні органи правопорядку відіграють надзвичайно важливу роль. Так, вони призначені для підтримки порядку і безпеки в суспільстві, особливо в умовах воєнного конфлікту, коли загрози для громадського порядку можуть бути значно посилені. Також ці органи відіграють ключову роль у запобіганні та розслідуванні злочинів, а також впровадженні контртерористичних заходів. Крім того, органи правопорядку мають за завдання гарантувати захист прав та свобод громадян незалежно від обставин. В районах бойових дій, органи правопорядку виконують військові функції, забезпечуючи безпеку та порядок на територіях підконтрольним Україні разом з військовими силами. Діяльність цих органів спрямована на забезпечення внутрішньої стабільності та захист прав громадян.

Отже, умови воєнного стану покладають на органи правопорядку додаткові обов'язки та відповідальність за забезпечення безпеки та порядку в суспільстві в умовах воєнного конфлікту.

Стан дослідження. Дослідженням діяльності органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони, а також різноманітних аспектів і проблем, пов'язаних з цією тематикою, проводилися вченими, серед яких можна відзначити В. Андрійчука, О. Бандурка, Д. М. В. Беляєва, Г. Білака, Є. Буравльова, Т. Васильціва, В. Геєця, З. Герасимчука, Д. Гордієнка, Г. Гутмана, О. Давидюка, Р. Дацького, В. Дергачової, П. Дмитрука, С. Домбровську, О. Ковалю, Г. Козаченка, Т. Кравченка, Б. Кулчачка, В. Куценка, В. Ліпкана, В. Нижника, О. Радченка, Г. Пастернак-Таранушенка, С. Пірожкова, В. Пономаренка, І. Проценка, І. Руснака, В. Серебрякова, С. Смирнова, О. Снігову, В. Стрельцова, О. Судакову, В. Хижняка та інших.

Мета статті полягає у вивченні та аналізі особливостей становлення та функціонування органів правопорядку як частини сектору безпеки та оборони.

Виклад основного матеріалу. Початкові форми організації правопорядку виникали ще в давньоримській та давньогрецькій цивілізаціях. У цих системах існували структури, що забезпечували порядок та вирішували конфлікти, такі як магістрати в Римі та судді в Афінах.

Слід відзначити, що у середньовічних державах влада та контроль за порядком зазвичай перебували в руках феодалських панів та церковних установ. Проте, з часом з'явилися спеціалізовані органи, наприклад, королівська поліція у середньовічній Франції.

В епоху Відродження та Просвітництва почалося формування сучасних правових систем, які базувалися на ідеях раціоналізму та гуманізму. Було створено перші правоохоронні органи, спрямовані на забезпечення порядку в суспільстві.

19-20 століття характеризувалося стрімким розвитком органів правопорядку, особливо внаслідок індустріалізації та урбанізації. Поліція стала невід'ємною складовою сучасних міст, а також з'явилися нові спеціалізовані служби, такі як державні агентства з боротьби зі злочинністю.

В сучасному світі органи правопорядку є складовою важливої системи забезпечення порядку та безпеки в суспільстві. Вони розвиваються та адаптуються до нових викликів, таких як кіберзлочинність, тероризм та транснаціональна злочинність, та впроваджують нові технології та методи роботи.

У сучасний момент Україна визначається як правова, демократична та незалежна країна, проте її розвиток продовжується, не зупиняється. У зв'язку з поточними змінами в країні виникає потреба в новому підході до деяких правових концепцій, зокрема, до такого поняття, як «сектор безпеки та оборони», яке визначає роль та зміст забезпечення правопорядку.

Робота органів правопорядку у складі сектору національної безпеки та оборони полягає в управлінні та реагуванні на загрози та небезпеки, що можуть становити потенційну загрозу для України [1]. Це включає забезпечення внутрішньої стабільності, захист національних інтересів та добробуту громадян. Крім цього, система органів правопорядку має сприяти розвитку внутрішніх ресурсів країни та підтримувати її участь у міжнародних відносинах для зміцнення міжнародної безпеки, а також сприяти мирному співіснуванню з іншими націями. Однак через агресію Росії, на сьогоднішній день ці цілі стають важкоздійсненними.

Вивчаючи сутність поняття сектора безпеки та оборони, важливо розглянути саме поняття «безпека та оборона» та визначити його конкретні прояви. Суспільство визначається як історична сукупність відносин між людьми та групами людей, що формуються в процесі їх спільної діяльності. Для свого розвитку суспільство потребує всебічного забезпечення, яке є системою заходів, спрямованих на задоволення його потреб, а саме – забезпечення безпеки. У системі здійснення основних загальнодержавних заходів, пов'язаних із задоволенням потреб суспільства, важливе значення надається саме забезпеченню безпеки. Існують кілька характеристик, що визначають поняття «безпека та оборона», включаючи нормативно-правові (відсутність ризику, загроз і небезпек), технічні правила захищеності (відповідність технічним нормам, стандартам, параметрам), дотримання певного рівня безпеки у конкретній діяльності (авіаційна безпека, безпека дорожнього руху, безпека мореплавства, радіаційна безпека та інші), інформаційна безпека (захищеність інформації), а також правова безпека, особиста, суспільна та державна (особистості, суспільства, держави) [2, с. 192].

Україна демонструє великий інтерес до вживання терміну «сектор безпеки та оборони», особливо після запровадження Стратегії національної безпеки України. Це поняття відзначається розширенням свого значення, включаючи не лише військові аспекти, але й аспекти забезпечення безпеки в інших сферах, таких як кібербезпека, енергетична безпека, економічна безпека та безпека життєвого середовища. Ця широка інтерпретація відображає різноманітні виклики та загрози,

з якими стикається сучасна Україна, і підкреслює необхідність комплексного підходу до забезпечення безпеки країни [3].

Відповідно до Стратегії національної безпеки України, поняття «сектор безпеки» визначається як комплекс органів та їх діяльність, спрямований на забезпечення безпеки та оборони держави. Ця концепція охоплює не лише військові аспекти, але й широкий спектр інших сфер, таких як кібербезпека, енергетична безпека, економічна безпека та безпека життєвого середовища. Однак, поза увагою залишається поняття «оборона».

У сучасних умовах в Україні, де триває воєнний конфлікт, розуміння та вдосконалення поняття «сектору безпеки та оборони» стає особливо актуальним. Це важливо не лише для ефективного ведення військових операцій, але й для захисту країни від гібридних загроз, кібератак, економічного тиску та інших небезпек. Розвиток та удосконалення сектору безпеки є невід'ємною частиною стратегії національної безпеки України і вимагає постійного аналізу, адаптації та впровадження нових методів та технологій для ефективного протистояння сучасним загрозам [4, с. 19].

Д. Шерр, описуючи сектор безпеки НАТО, вказує на різноманітність його складових. Він зазначає, що до цього сектору входять збройні сили, служби безпеки, поліція, жандармерія, розвідувальні та прикордонні служби, а також інші військові та цивільні формування, які діють у межах держави, поряд з нею або на її підтримку. Ця широка кількість організацій та структур свідчить про складність та різноманітність поняття безпеки [5].

Додатково, Шерр виділяє, що безпека — це не лише кінцевий результат, а й відчуття, що індивіди та суспільство мають щодо своєї безпеки, стимул до забезпечення захисту та ціль, якої домагаються органи безпеки. Ця комплексність поглядів на безпеку підкреслює важливість розуміння та врахування різноманітних аспектів, які об'єднуються в понятті «сектор безпеки» [5].

Відповідно до нормативно-правових актів, сектор безпеки складається з ряду характерних структурних елементів, що включають об'єкт (такий як воєнна, державна, екологічна безпека тощо), суб'єктів забезпечення воєнної безпеки, а також об'єктивну та суб'єктивну сторони, що визначають межі повноважень, функцій та завдань, а також виявляють загрози. Сутність сектору безпеки полягає у злагодженій діяльності всіх його елементів. Це означає, що будь-які зміни в елементах сектору безпеки мають враховувати стан законодавства з протидії злочинності, економічний та соціальний розвиток інших факторів.

Сектор безпеки України можна тлумачити як сукупність державних органів та організацій, які забезпечують безпеку особи, суспільства та держави. У зв'язку з цим, визначено основні види безпеки, які дістали поширення в Україні: особиста, державна, військова, економічна, соціальна, екологічна та політична. Кожен з цих видів вимагає окремого дослідження, але всі вони об'єднуються в рамках єдиного поняття «сектор безпеки».

У сучасних умовах безпекового середовища, проблеми та завдання формування та розвитку сектору безпеки України набувають все більшої актуальності. Для вирішення цих завдань необхідно не лише вдосконалити понятійно-категоріальний апарат, але й законодавчо закріпити і визначити сектор безпеки як складову підсистему системи національної безпеки. Важливо встановити його ознаки, склад та структуру, меха-

нізм його функціонування в мирний час та особливий період, а також стратегічне керівництво, завдання, порядок взаємодії та застосування у передбачених законом випадках.

Враховуючи значення сектору оборони у загальній системі безпеки, важливо розглянути його роль у контексті сучасних умов. Сектор оборони включає в себе всі складові, які забезпечують військову безпеку та обороноздатність держави. Це охоплює Військові сили, армію, Військово-морські сили, Повітряні сили, а також органи управління обороною та інші структури, відповідальні за захист державних кордонів, територіальної цілісності та суверенітету [6, с. 72].

У визначенні сектору оборони України, потрібно враховувати його специфіку та взаємозв'язок з іншими складовими безпеки, такими як особиста, державна, соціальна та економічна безпека. Забезпечення безпеки в секторі оборони передбачає не лише фізичний захист державного простору, а й готовність до реагування на можливі загрози від зовнішніх та внутрішніх джерел [7].

Таким чином, сектор оборони є невід'ємною складовою сектору безпеки та гарантує захист державних інтересів у сфері національної оборони. Враховуючи загрози та виклики сучасного світу, важливо розвивати і вдосконалювати цей сектор, забезпечуючи його взаємодію з іншими складовими сектору безпеки для забезпечення стабільності та безпеки держави.

У контексті глобальних безпекових викликів, органи правопорядку відіграють критичну роль у забезпеченні стабільності та безпеки держави, особливо у періоди воєнних конфліктів. Досвід України у цьому плані є особливо цінним для вивчення та аналізу, особливо з огляду на останні події, що мали місце в країні. Україна стала ареною складних випробувань для своєї правоохоронної системи, що вимагає глибокого розуміння та аналізу для подальшого вдосконалення та підвищення ефективності її діяльності [8, с. 73].

Аналіз стратегій, тактик, успіхів та невдач органів правопорядку у цих умовах допоможе з'ясувати, як вони функціонують в екстремальних ситуаціях, і які висновки можна зробити з цього досвіду для подальшого розвитку та вдосконалення системи правопорядку.

Теоретичні аспекти ролі органів правопорядку в контексті сектору безпеки та оборони обумовлені широким спектром функцій, які вони виконують у суспільстві, особливо під час воєнного стану. Найважливішою з них є роль у забезпеченні правопорядку та стабільності, включаючи як превентивні, так і реактивні заходи. Превентивна роль полягає у запобіганні правопорушень та злочинів, тоді як реактивна реагує на вже вчинені порушення. Важливим аспектом також є забезпечення громадської безпеки, особливо у ситуаціях воєнного конфлікту чи інших кризових ситуаціях. Тут органи правопорядку діють як гаранті безпеки цивільного населення, зосереджуючись на захисті основних прав та свобод громадян.

Крім того, органи правопорядку мають вирішальне значення у підтримці законності та справедливості, що є фундаментальним для демократичного суспільства. Це включає не лише боротьбу зі злочинністю, але й дотримання законодавчих норм у власній діяльності, спрямоване на запобігання зловживань та корупції. Також важливим є аспект співпраці з іншими державними інституціями та міжнародними організаціями у вирішенні питань національної та міжнародної безпеки. Це співробітництво особливо актуальне в умовах

глобалізації, коли злочинність набуває транснаціонального характеру [9, с. 390].

Висновки та перспективи. Таким чином, функціонування органів правопорядку включає концепції справедливості, етики та моралі, які є основою для розуміння їхньої ролі в суспільстві. Вони повинні забезпечувати баланс між забезпеченням безпеки та захистом прав та свобод громадян, що вимагає високого рівня професіоналізму, мудрості та моральної відповідальності. В умовах воєнного стану органи правопорядку відіграють надважливу роль у збереженні нормального функціонування суспільства. Вони мають за завдання забезпечити безпеку громадян, захистити їхні права та свободи, а також забезпечити нормальний порядок у військових та цивільних об'єктах, а воєнний стан в Україні виявився надзвичайним випробуванням для них, підкресливши їхню важливу роль у забезпеченні безпеки і оборони та порядку під час кризових умов. Аналіз цього досвіду дозволить зробити висновки щодо того, як розвивати ефективні стратегії діяльності органів правопорядку в екстремальних обставинах та зберігати баланс між безпекою і свободою. Міжнародний контекст і співпраця відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки забезпечують обмін досвідом, координацію заходів та вирішення спільних проблем, зокрема, у боротьбі з транснаціональною злочинністю та тероризмом.

Література:

1. Нестеренко О. В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України. *Право і безпека – Law and Safety*. 2020. № 2 (77). 33–39 с.
2. Юридична енциклопедія. Т. 1. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. 669 с.
3. Стратегія національної безпеки України: указ Президента України від 14 вересня 2020 № 392/2020 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
4. Вонсович О. С. Національна безпека України в умовах сучасних геополітичних змін. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2017. Вип. 24(2). С. 18–24.
5. Шерр Д. Реформа сектора безпеки в Україні: західний погляд // Освітні аспекти реалізації Цільового плану Україна – НАТО 2004 в структурах сектору безпеки держави : матеріали та док. міжнар. семінару, 17–18 листоп. 2004 р. Дніпропетровськ, 2004. С. 28–32.
6. Мосейко А. Г. До характеристики системи державних суб'єктів публічного адміністрування в сфері національної безпеки України. *Die Relevanz und die Neuheit der modernen wissenschaftlichen Studien : der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Wien, 23 August, 2019. Wien : NGO «Europäische Wissenschaftsplattform», 2019. B. 3. 102 s. С. 72–74.*
7. Копанчук В. О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. Державне управління: удосконалення та розвиток № 12, 2017. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1610>
8. Джафарова О.В., Зінченко Д. А. Роль правоохоронних органів у забезпеченні стабільності і безпеки в умовах воєнного стану: аналіз досвіду України. IV Міжнародна науково-практична конференція «Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектору безпеки і оборони: виклики сьогодення»: збірник тез доповідей, 28.02.2024 / за ред. Чепеля М.О., Лютого В.М., Мяло В.М., Чупрінової Н.Ю. Вінниця: НА НГУ, 2024. 246 с.
9. Лапкін А.В. Роль органів правопорядку у здійсненні правоохоронної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал* № 7/2022. С. 389–393.

Ivasiuk I. Peculiarities of formation and functioning of law enforcement agencies as part of the national security and defense sector

Summary. The scientific article examines the historical context of the development of law enforcement agencies in Ukraine and their role in the formation of the security and defense sector. The author analyzes the evolution of law enforcement agencies from the time of the ancient Roman and Greek civilizations to the present. The influence of historical events on the modern strategy of law enforcement agencies and their role in ensuring the security of the country is discussed.

Studying the essence of the concept of the security and defense sector, the concept of “security and defense” itself is considered and its specific manifestations are determined. At the same time, society is defined as a historical set of relationships between people and groups of people, formed in the process of their joint activities.

The article also examines the essence of law enforcement agencies as a necessary component of the security and defense sector. The author examines the role of these bodies in ensuring the safety of citizens, protecting their rights and freedoms in peacetime and during military conflict. An analysis of their function, including ensuring stability

and security in the conditions of a military conflict, is carried out. The importance of law enforcement cooperation with other security components is discussed. In particular, the article focuses on the role of law enforcement agencies in maintaining law and order, fighting crime, and cooperation at the international level in the context of global challenges. It is established that the functioning of law enforcement agencies includes the concepts of justice, ethics and morality, which are the basis for understanding their role in society. They must ensure a balance between ensuring security and protecting the rights and freedoms of citizens, which requires a high level of professionalism, wisdom and moral responsibility.

The author investigated the activity of law enforcement agencies as part of the security and defense sector in crisis conditions and maintaining the balance between security and freedom of citizens. He also claims that the analysis of strategies, tactics, successes and failures of law enforcement agencies under martial law will help to find out how these agencies function in extreme situations, and what conclusions can be drawn from this experience for further development and improvement of the law enforcement system.

Key words: law enforcement, security and defense sector, martial law.